

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук

Губіної Світлани Іванівни

на дисертаційне дослідження Коновальчук Інни Миколаївни

«Формування готовності майбутніх учителів початкової школи

до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками»,

представленого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Одним із базових компонентів Нової української школи визначено педагогіку партнерства, основою якої є взаємодія та співпраця рівноправних і відповідальних учасників освітнього процесу. Для реалізації принципів дитиноцентризму, організації конструктивної міжособистісної взаємодії з дітьми та батьками необхідна цілеспрямована підготовка нової генерації вчителів.

На рівні теорії і методики професійної освіти важливим є обґрунтування провідних положень щодо врахування трансформації соціальної ситуації розвитку, розширення сфер життєдіяльності та соціалізації дітей молодшого шкільного віку, що активізує їхні важливі потреби та інтереси. Однак відсутність умов їх повноцінної реалізації може призводити до виникнення конфліктних ситуацій у взаємодії дітей з батьками. Більшість батьків не в змозі самостійно вирішити проблеми міжособистісної взаємодії з дитиною й потребують кваліфікованої педагогічної допомоги, за якою вони, передусім, звертаються до вчителя, професійні функції якого вимагають належного рівня готовності до такого виду діяльності.

Рецензована дисертаційна робота відповідає нормативним документам (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту»; «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Концепції «Нова українська школа», Концепції розвитку педагогічної освіти та ін.) та виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Формування професійної компетентності майбутніх учителів в умовах європейської інтеграції» (РН № 0110U002110), а також кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка «Впровадження освітніх інновацій у систему підготовки майбутніх педагогів ДНЗ і початкової школи» (РН № 0112U002256).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертанткою Коновальчук І.М. цілісно і глибоко досліджено проблему формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками; проаналізовано особливості та сфери конфліктної взаємодії дітей молодшого шкільного віку з батьками; визначено методологічні підходи до організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до вирішення конфліктів дітей з батьками; виокремлено критерії, показники та охарактеризовано рівні сформованості досліджуваної компетентності; обґрунтовано педагогічні умови та розроблено модель і технологію формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками.

3. Нові факти, одержані здобувачем. Дисертаційна робота, представлена Коновальчук І.М., характеризується системним підходом та комплексністю. Її змістове наповнення супроводжується методичним аналізом об'єкта дослідження - процесу формування професійної готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії.

У результаті теоретичного аналізу досліджуваної проблеми авторкою охарактеризовано базові поняття дослідження: «готовність», «взаємодія», «готовність до взаємодії», «готовність майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками». Визначено й охарактеризовано сфери та причини конфліктів дітей молодшого шкільного віку з батьками. Представлено структуру, визначено критерії та показники оцінювання рівнів, обґрунтовано педагогічні умови формування означеної готовності.

Найбільш суттєвим результатом дисертаційної роботи є розробка авторської моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення та висновки дисертації належним чином обґрунтовані. Про це свідчить аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій автора.

Науковий апарат, представлений у вступі дисертаційного дослідження, дає можливість сформулювати цілісне уявлення про структуру роботи, її інструментарій, способи інтерпретації отриманих даних. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечені обґрунтованістю концептуальних засад дослідження, ретельним доббором і застосуванням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, що відповідають меті та

завданням дослідження, опрацюванням широкої джерельної бази (309 позицій, з них 11 – іноземними мовами), апробацією отриманих результатів на міжнародних та всеукраїнських конференціях і семінарах.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджується результатами експериментального дослідження, а це вказує на те, що дисертантка глибоко володіє теорією проблеми та методами її дослідження.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Основні положення наукового пошуку рекомендовані для використання в закладах вищої освіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, педагогами-практиками в роботі з дітьми та батьками, а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/366 від 22.04. 2019 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 11 від 11.01. 2019 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 117 від 06.02. 2019 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка № 01-13/90 від 30.01. 2019 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 09 від 22.04. 2019 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1571-Н від 26.04. 2019 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Запропоновані теоретико-методологічні положення, розроблений спецкурс «Технології конструктивної взаємодії вчителя початкових класів з дітьми та батьками в ситуації конфлікту» та його навчально-методичне забезпечення рекомендуються для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Теоретичні положення, експериментальні дані, висновки можуть бути використані для поглиблення теоретико-практичного вивчення шляхів формування готовності майбутніх учителів до реалізації педагогіки партнерства в умовах Нової української школи; вдосконалення сучасних технологій співпраці школи з сім'єю, а також форм підготовки студентів до роботи з батьками у процесі педагогічної практики.

Матеріали дисертації будуть корисними для науково-педагогічних працівників, керівників, методистів і вчителів початкових класів, аспірантів, студентів, батьків.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Аналіз дисертації Коновальчук І.М. дає підстави розглядати її як завершений та цілісний доробок

з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки та освітянської практики. Тема розкрита повністю, матеріал викладений у логічній послідовності відповідно до поставлених і вирішених завдань, які узгоджуються з метою дослідження і відповідають його предмету.

Дисертація належним чином структурована: складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Ознайомлення зі змістом першого розділу «Теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками» переконує, що його авторкою глибоко проаналізовано особливості та сфери конфліктної взаємодії дітей молодшого шкільного віку з батьками; визначено методологічні підходи до організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до вирішення конфліктів дітей з батьками.

На підставі синтезу категоріальних ознак понять «готовність» і «взаємодія» поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками» авторка охарактеризувала як сформованість особистісних та професійних якостей, цінностей, мотивів, знань, умінь, досвіду, що дозволяє вчителям кваліфіковано діагностувати, аналізувати такі ситуації, проєктувати та реалізовувати спільну діяльність у напрямі їх конструктивного вирішення.

За результатами діагностики вчителів, дітей та батьків дисертанткою ретельно проаналізовано сфери конфліктної взаємодії дітей з батьками: розуміння дорослими психологічного віку та потреб дітей; налагодження відносин батьків і дітей; виявлення проблем у навчальній діяльності молодших школярів; організації позанавчальної діяльності учнів; урахування індивідуальних рис дітей.

Цілком виправдано у дисертаційному дослідженні Коновальчук І.М. використано можливості евристичних ресурсів та інструментарію методологічних підходів (міждисциплінарного, системного, інтегративного, технологічного, задачного, особистісно орієнтованого).

У другому розділі «Моделювання процесу формування готовності майбутніх учителів до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками» дослідницею визначено структуру означеної готовності, виділено й охарактеризовано такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивно-регулятивний. Відповідно до компонентів визначено критерії та показники оцінювання досліджуваної готовності: мотиваційно-аксіологічний, пізнавально-теоретичний, комунікативно-

діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний. Виокремлено рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками, а саме: низький, середній, достатній, високий.

У результаті аналізу наукових досліджень, опитувань викладачів закладів вищої освіти та вчителів-практиків Коновальчук І.М. зроблено висновок про те, що формування досліджуваної готовності буде ефективним при реалізації таких педагогічних умов: 1) усвідомлення студентами можливих негативних наслідків дитячо-батьківських конфліктів та формування в них позитивної внутрішньої мотивації до оволодіння необхідними для їх вирішення знаннями й уміннями; 2) практичного засвоєння майбутніми вчителями технологій конструктивної міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками та розвитку професійно значущих особистісних якостей і здібностей; 3) використання активних та інтерактивних форм і методів навчальної діяльності студентів.

Дисертантка чітко обгрунтувала необхідність розроблення авторської моделі поетапного формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками, що містить такі блоки: концептуально-цільовий, змістовий, технологічний, результативний.

Особливий інтерес викликає змістовий блок моделі, спрямований на інтеграцію знань у ході вивчення студентами психолого-педагогічних навчальних дисциплін, спецкурсу та їх поглиблення в процесі педагогічної практики, науково-дослідницької діяльності та самоосвіти.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками» авторкою детально представлено програму та зміст експериментальної роботи; чітко презентовано поетапну апробацію моделі та технології формування готовності майбутніх учителів початкової школи до вирішення конфліктів дітей з батьками.

Під час впровадження спецкурсу «Технології конструктивної взаємодії вчителя початкових класів з дітьми та батьками в ситуації конфлікту» Коновальчук І.М. перевагу надавала активним та інтерактивним формам і методам, таким як: моделювання педагогічних ситуацій, вирішення професійно-орієнтованих педагогічних задач, ділові та рольові ігри, тренінг, конференція ідей, синектика, мозковий штурм, метод «кейс-стаді», інтерактивний театр та ін., що сприяло підвищенню активності навчальної діяльності студентів, розвитку їх професійно значущих якостей та здібностей.

Слід відзначити високу дослідницьку культуру дисертантки, виявлену в процесі проведення експерименту, логіка якого, вірогідність та коректність інтерпретації результатів, а також правомірність висновків, сформульованих за результатами дослідно-експериментальної роботи заслуговують позитивної оцінки.

Кількісний та якісний аналіз результатів педагогічного експерименту, проведеного Коновальчук І.М., підтверджує ефективність запропонованих авторської моделі й технології формування означеної готовності.

Суттєво доповнюють і конкретизують зміст дисертації 14 додатків, у яких представлено порівняння позицій дітей і батьків щодо причин конфліктної взаємодії; педагогічні ситуації для визначення готовності майбутніх вчителів початкової школи до вирішення ситуацій конфлікту дітей з батьками; навчальна програма спецкурсу «Технології конструктивної взаємодії вчителя початкових класів з дітьми та батьками в ситуації конфлікту».

Загальні висновки цілісно відображають результати дослідження. Дисертація виконана на належному науковому рівні, містить різноплановий і ретельно опрацьований авторкою новий теоретичний і практичний матеріал. Таким чином, аналіз змісту дисертації переконує в доцільності обраної стратегії та методів дослідження, про що свідчить якість отриманих результатів.

Автореферат дисертації підготовлений відповідно до існуючих вимог, повно презентує структуру та зміст дослідження, його специфіку й результати.

Слід відзначити, що викладений матеріал свідчить про уміння дисертантки аналізувати та синтезувати зміст наукової літератури, самостійно формулювати завдання та програму виконання дослідження, що вказує на високий науковий рівень Коновальчук І.М.

8. Повнота викладання результатів в опублікованих працях. Результати дослідження Коновальчук І.М. достатньо повно відображено у 23 публікаціях, із них – 5 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному фаховому науковому виданні, 1 підрозділ – у колективній монографії, 16 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць.

9. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове і практичне значення здобутих результатів, вважаємо за доцільне висловити певні дискусійні положення до змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. У вступі дисертанткою задекларовано завдання “виявити особливості, чинники, сфери конфліктів дітей молодшого

шкільного віку з батьками та окреслити шляхи їх конструктивного вирішення” та вказано пункт новизни: “визначено й охарактеризовано сфери та причини конфліктів дітей молодшого шкільного віку з батьками”, у п.1.2. на с. 48-56 аналізуються особливості конфліктної взаємодії дітей молодшого шкільного віку з батьками, на стор. 60 (рис. 1.2.) об’єднано дослідження причин та сфер виникнення конфліктів дітей з батьками, є посилання на додаток Б, де діагностовані причини означених конфліктів розподілено між їхніми сферами, проте в самому параграфі та висновках до розділу недостатньо чітко розмежовано особливості та причини конфліктів.

2. Аналізуючи особливості конфліктів, дисертантка звертається до теоретичних узагальнень низки вітчизняних дослідників. Проте в тексті мало уваги приділяється прогресивному досвіду сучасних зарубіжних науковців щодо вирішення досліджуваної проблеми.
3. У п. 2.2. дисертантка проранжувала 16 педагогічних умов за результатами експертної оцінки. Проте перша та друга обґрунтовані авторкою педагогічні умови мають подвійну конструкцію, складаючись з двох частин як з окремих умов. До того ж, в обґрунтуванні умов звертається увага на одну з двох частин: на с. 120-122 зазначено необхідність формування в студентів позитивної внутрішньої мотивації до оволодіння необхідними знаннями й уміннями, але не пояснено важливості усвідомлення студентами можливих негативних наслідків дитячо-батьківських конфліктів; на с. 122-124 вказано на важливості практичного засвоєння майбутніми вчителями технологій конструктивної міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками, але не приділено уваги розвитку професійно значущих особистісних якостей і здібностей студентів. Разом з тим, остання частина педагогічної умови є складовою ключового поняття дослідження (с. 46).
4. У п. 3.2. подано технологію формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту дітей з батьками. Вважаємо, що доцільно було б приділити більше уваги детальному опису практичного використання запропонованих у ній методів навчання, які покращують формування досліджуваної готовності.

Проте зазначені побажання та зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

10. **Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації.** Зміст автореферату відповідає тексту дисертаційної роботи. В ньому повною мірою висвітлено хід та основні результати наукового пошуку. У дисертації зроблено відповідні узагальнення і висновки, подано змістовні додатки, які можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

11. **Загальний висновок.** Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави зробити висновок, що дисертація Коновальчук І.М. «**Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до міжособистісної взаємодії у ситуації конфлікту дітей з батьками**» є завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами), та іншим інструктивним вимогам МОН України, а її автор Коновальчук Інна Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

та професійної освіти

Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського

С.І.Губіна

